

Ђорђе СТАНКОВИЋ*

ДРЖАВНА УПРАВА У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ ЗА ВРЕМЕ ДИКТАТУРЕ

ABSTRACT: Paper describes the organization of the governmental administration in Zetska banovina, one of the new formed administrative units according to Law on the name and the division of Kingdom from October 1929. It brings the analysis of its composition, including both the cadres at the highest level and those who were located much lower in the hierarchy, paying the special attention to the fact that, aside of the decade after the end of First World War, Zetska banovina consisted of the territories that hadn't previously experienced a common rule. For that reason, ethnic, religious and political characteristics of the mentioned officials are emphasized, showing course of politics conducted in order to reform and regulate an administrative system in the country. The list of the presidents and secretaries of belonging municipalities is given in the appendix.

KEY WORDS: Kingdom of Yugoslavia, King Aleksandar Karađorđević, Zetska banovina, Cetinje, Krsta Smiljanić, Uroš Krulj

Прокламацијом од 6. јануара 1929. године краљ Александар I Карађорђевић суспендовао је у Југославији Устав, забранио је политичке странке и удружења с “племенским” и верским обележјима, распустио је владу и Народну скупштину и тиме укинуо парламентаризам као демократски облик владавине. Такође су укинуте и обласне самоуправе, иако је држава још кратко време у административном погледу била формално подељена на области с великим жупаном на челу, који је директно био потчињен Министарству унутрашњих дела. У краљевој прокламацији, између осталог, наводило се да је циљ завођења апсолутистичке власти био и да у што краћем времену постигне остварење

* Аутор је. професор на Филозофском факултету у Београду.

оних установа, оне државне управе и оног државног уређења /подвукао аутор - ЂС / које ће најбоље одговарати општим народним потребама и државним интересима”. За председника владе и министра унутрашњих дела постављен је генерал Петар Живковић, командант краљеве гарде. На идеолошком плану, режим је промовисао интегрално југословенство, значи онемогућавање испољавања сваког националног осећања и удруживања, истицања “племенских посебности”. Циљ је био да се сачува државна целокупност и јединство, јер је претило распадање од унутрашњих политичких и националних трвења, које је завршило тешким последицама у Народној скупштини 20. јуна 1928. године, убиством посланика ХСС. Исто тако, постојале су и претње за разбијање Југославије од међународних чинилаца - доношења одлуке КОМИНТЕРНЕ о разбијању Југославије на националне државе, што је прихватила и КПЈ, као и активирање истоветног плана ген. Бадоља у Италији. Историографија данас, што се тиче ових опасности по државу, стоји делимично иза намера краља.

Завођењем апсолутистичке власти, како смо већ напоменули, укинута су дотадашње административне “самоуправне области” и “државна власт” и “унутрашња управа” привремено су концентрисане у рукама великих жупана и војске. То је било регулисано посебним “Законом о Унутрашњој управи” који је донет 19. јуна 1929. године, с четири измене у текућој и 1930. години. Закон се првенствено односио на устројство Министарства унутрашњих дела, које је нормативно проглашено за “врховно надлештво за унутрашњу управу”, тј. за “све послове око организовања управних власти”, “врховно вођство” и “врховни надзор над управним властима”. Законом о називу и подели краљевине на управна подручја од 3. октобра 1929. године држава је добила име Краљевина Југославија и била је подељена на 9 бановина и Управу града Београда (са Земунум и Панчевом). Закон о банској управи је донет 7. новембра 1929. године. Општа државна управа спроводила се “по бановинама, срезовима и општинама”, те “самоуправним градовима” и она је била “по правилу државна власт унутрашње управе, којима су додељени за поједине управне гране стручни органи”, а који су, уједно, били под њеним надзором и апсолутном влашћу бана. У границама “самоуправне власти” остали су само “градски начелници” и “све општине”. Не треба наглашавати посебно да су све те органе постављали декретом Министарство унутрашњих дела и виши бански органи управе и да нису били изборни.

По овим законима су “старешине општих управних власти” вршиле послове из тачно прописаног делокруга “самостално” и за њих су “лично одговарале”. Као “помоћни орган државне власти унутрашње

управе, за одржавање јавног реда и мира и чување јавних интереса постоји жандармерија”, која је “саставни део војске сталног кадра”. На челу бановине налазио се бан и краљевска банска управа као опште “управно надлештво”, а на челу среза “срески начелник као управна власт под надзором Бана”. Срески начелник је уједно био “представник владе у срезу”. Посебна улога дата је полицији, “државне месне полицијске власти су установе унутрашње управе” са управником полиције на челу или “предстојником градске полиције” у граду, а по потреби у општини се постављао “полицијски референт” или “градски капетан”.

Службеници или “политичко-управни чиновници” су били постављани од виших власти да “врше политичко-управну службу код државних власти унутрашње управе”. “Политичко-управни чиновник” је могао да буде само држављанин Краљевине Југославије “који је као редовни слушалац свршио правни факултет и положио прописане испите”. Свим чиновницима ресора Министарства унутрашњих дела било је забрањено “свако испољавање партијске припадности и партијско деловање”. Исто је важило и за намештенике у осталим јавним службама (просвета, здравство, финансије, судство, итд.). Под притиском, пре свега спољњег чиниоца, краљ је септембра 1931. године донео тзв. Октроисани устав, којим су била установљена бановинска већа и бановински одбори као самоуправна тела, с тим што је бан задржавао компетенције да може суспендовати њихове одлуке. Те године су биле већ формиране и општине у оквиру срезова. У Краљевини Југославији је формирано 6.645 општина, које су имале од 500 до 5.000 становника са близу 70.000 одборника. У Зетској бановини формирана су 32 среза и 305 општина с близу 3.500 одборника.

Краљевска банска управа се састојала од општег одељења, управног одељења, пољопривредног одељења, просветног одељења, техничког одељења, затим одељења за социјалну политику и народно здравље, финансијског одељења и одељења за трговину, занатство и индустрију. По тој структури, али у нешто концентрисаном обиму, били су именовани и референти и заменици среског начелника по срезovima. Решењем Министарства унутрашњих дела од 23. октобра 1929. године били су установљени и “окружни инспекторати” који су се старали “о пословима јавне безбедности”, с тим што је окружни инспектор био дужан да издаје наређење о чувању јавне безбедности, вршењу надзора “над радом власти и органа опште управе”, а извештаје је редовно морао да прослеђује бану.

Зетска бановина била је знатно већа од некадашње Црне Горе и имала је 30.741 км². На западу граница јој је била река Неретва до Почитеља, на северу је обухватала Фочу, Прибој, Нову Варош и

Ивањицу, а на истоку Рашку, Косовску Митровицу, Исток и Пећ, а затим југословенско-албанском границом до Јадранског мора, са отоцима Корчулом и Мљетом и полуострвом Пељешцом. Значи територију бивше Црне Горе, Херцеговине, Новопазарског санџака и јужне Далмације. По попису становништва од 1931. године Зетска бановина је имала 925.516 становника, од тога 516.490 православног (Срба), или 52%, затим 315.677 муслимана (Албанаца и Турака), или 36%, и 56.165 римокатолика (Хрвата) или 6%, као и 6% осталих вероисповести. На својој територији, осим града Цетиња, где је било седиште бановине, имала је још 32 места која су имала статус града и вароши и 23 варошице. По наведеном пропису Министарства унутрашњих дела формирана су и три окружна инспектората (Бијело Поље, Дубровник и Косовска Митровица) под чијим надлештвом су били срезови и општине.

Први бан Зетске бановине био је пензионисани генерал Крста Смиљанић из села Љубиша, срез Златиборски, и то од 9. октобра 1929. до 10. јануара 1931. године, а од 10. јануара 1931. године па до краја раздобља диктатуре, бан је био др Урош Круљ, лекар из Мостара, а помоћник бана је био Милисав Р. Иванишевић, такође из Мостара. Значи да је у првом раздобљу, тзв. “отворене диктатуре” Зетском бановином управљало војно лице, потом цивилна и то сва три родом и службом изван Зетске бановине, постављени декретом краља. Генерал Крста Смиљанић је после 1918. године био командант Дравске дивизијске области у Љубљани, а затим од 1921. године командант III армијске области у Скопљу. Средином 1922. године премештен је за команданта II армијске области у Сарајеву. Пензионисан је са већом групом генерала “старих ратника” почетком 1929. године, али већ 9. октобра 1929. године је био постављен за првог бана Зетске бановине. Још само један активни генерал је био постављен за бана у Југославији. Био је то генерал Светислав Милосављевић у Врбаској бановини, такође Србијанац, родом из Ниша. Зашто је у Зетској бановини био постављен армијски генерал, пензионисано војно лице из круга “старих ратника” за бана? Да ли је тиме краљ Александар I хтео да задовољи “ратнички дух”, пре свега, у бившој Грној Гори, или је за разлику од осталих бановину, с обзиром на структуру становништва хтео да јаче изрази ауторитет банског положаја?

Други бан, др Урош Круљ, Херцеговац из Мостара, завршио је гимназију у Новом Саду, а медицину у Бечу 1902. године. Бавио се врло активно “националним радом” по повратку у Мостар и због тога је био почетком рата најпре затворен у Мостару, а затим интерниран у Бихаћ.

У Покрајинској влади за Босну и Херцеговину 1918. године, после ослобођења, обављао је дужност повереника за народно здравље, а у

првој југословенској влади Стојана Протића од 20. децембра 1918. до 16. августа 1919. године био је изабран за министра народног здравља. Потом је био шеф здравственог одсека и болнице у Сарајеву, да би у првој влади ген. Петра Живковића од 6. јануара до 3. априла 1929. године био постављен такође за министра здравља. Тада је то министарство укинато и обједињено с министарством за социјалну политику. Указом од 10. јануара 1931. године био је постављен за бана Зетске бановине.

На основу Закона о банској управи, указом министра унутрашњих дела ген. Петра Живковића, постављено је 18 чланова Банског вијећа из градова и 32 члана из срезова. Сви чланови Банског вијећа, њих 50, били су из места или среза за која су бирања. Од њих 50, петорица су били муслимани, четворица римокатолици а чак 41 члан православне вере, иако је православно становништво у Зетској бановини чинило 52%, у Банском већу је било заступљено чак са 82%!

Краљевска банска управа састојала се од 7 одељења (опште управно, пољопривредно, просветно, техничко, за социјалну политику и народно здравље и финансијско) и “комисије опште управног карактера”, окружних инспектората и јавне безбедности. Према доступним подацима 1929. године у Краљевској банској управи била су 44 чиновника различитих категорија, осим јавне безбедности за које немамо података. Од тога 6 је било Хрвата, 2 Словенца и ниједан муслиман! За јавну безбедност пронашли смо потпуне податке само за седиште бановине, Цетиње. Осим управника полиције Раденка Ракића, у служби су били још само “заповедник страже” Милан Бојовић, један надзорник и 15 стражара! Знамо само толико да је “предстојништво полиције” постојало још само у Дубровнику и Пећи, а комесаријати пограничне полиције у Дубровнику и Ријечи Црнојевића. Постојала су још, што се тиче јавне безбедности, 34 суда, од првостепених до среских и окружних, “Великог суда” у Подгорици и “Управног суда” у Дубровнику са 288 судија и чиновника, затим Зетска дивизијска област у Цетињу, Команда Боке Которске у Херцег-Новом, војни окрузи у Гацком, Косовској Митровици, Пљевљима и Цетињу и четири војне школе (Дубровник, Билећа, Дивуље и Кумбор).

Што се тиче просвете у Зетској бановини, 1929. године је било 18 државних гимназија са 6.672 ученика и 304 професора и наставника, 3 учитељске школе са 345 ученика и 27 наставника, 13 грађанских државних школа и 3 грађанске приватне школе. Њих је контролисао 21 школски надзорник. Основних школа у 1929. години било је 722 са 67 423 ђака и 1550 учитеља, затим 2 трговачке академије, 2 поморске школе, 24 стручне школе (углавном занатско-трговачке), 28 женских занатских школа које су отворене захваљујући, пре свега, “Колу српских

сестара”. Све скупа било је 56 стручних школа са 2.985 ученика и 234 наставника.

Од 1918. до 1929. године отворено је у Зетској бановини нових 261 основна школа, 27 стручних женских школа, 18 стручних мушких школа, 11 средњих и 11 грађанских. Колико је просвета играла важну улогу у стабилизацији новог режима види се и из једног извештаја 1930. године, у коме се, између осталог каже: “Југословенски оријентисана школска омладина и наставници допринијели су врло много да се моментално збуњене и дезоријентисане народне масе упуте правилним путем”. Укупно у свим школама у Зетској бановини било је 76.488 ученика и 2.209 професора, наставника, суплената, школских надзорника и чиновника.

У “Техничком одељењу Краљевске банске управе на Цетињу”, чији начелник је био Војта Боучек, било је 22 чиновника, у финансијским установама 108 чиновника, у “Пољопривредном одељењу Краљевске банске управе на Цетињу” с пољопривредним одсечима у разним местима 59 државних чиновника, а у “Самосталном отсеку за трговину и индустрију” 58 чиновника, затим у “Одељењу за социјалну политику и народно здравље” 164 државна чиновника. Важно је овде напоменути да је Зетска бановина имала само 18 болница и једну војну болницу у Дубровнику, са 1.157 болничких кревета, 32 лекара, 192 “нижег болничког особља”, 35 чиновника и 3 апотекара. Осим тога на тако великој територији било је свега 9 здравствених станица са 14 лекара и 4 антимаљаријне станице, са свега 11 запослених. У односу на број становника и величину територије био је то јасан показатељ да је Зетска бановина била на изузетно ниском нивоу здравствене заштите, развоја опште хигијене и културе живљења. Укупно у “државној власти” и “Краљевској банској управи” у Зетској бановини било је запослено, према непотпуним подацима, 3.192 чиновника и службеника других професија.

Прво редовно заседање Банског већа Зетске бановине одржано је 10-18. децембра 1930. године у свечаној дворани дома “Слобода” на Цетињу. Седницама је председавао бан ген. Крста Смиљанић, а осим већника присуствовали су и “сва господа начелници Краљевске банске управе” и шефови одсека. На заседању је била изнета само једна тачка дневног реда - “претресан је буџет Краљевске банске управе Зетске бановине за буџетску 1931/32. годину”. У време диктатуре одржана је још само једна седница Банског вијећа и то крајем 1932. године.

Команда над војском у Зетској бановини у време диктатуре поверена је највишим официрима, али пореклом изван бановине. Командант II армијске области био је ген. Емило Белић, командант Зетске дивизи-

зијске области бригадни генерал Војин Максимовић, командант Боке Которске ген. Ђорђе Лазић а командант III поморске области у Ђеновићима. контраадмирал Рикард Сахлер. Међутим, у цивилној управи на нивоу среских и општински начелника бирана су лица из локалне средине. Тако је у време диктатуре, нпр. председник општине и градоначелник Цетиња, седишта бановине, био Цетињанин Томо Милошевић, председник општине и градоначелник Подгорице Нешо К. Шћепановић из Подгорице, градоначелник и председник општине Дубровник др Миће Мићић из Дубровника, градоначелник Котора Петар Камбер из Котора, итд. Начелник среза Бара био је Радивоје Краљачић, среза Колашинског Душан Поповић, Никшићког Мирко Дедовић, Подгоричког Војислав Пекић, Цетињског Никола Лашић, Андријевачког Милан Поповић, Беранског Зарија Прелевић, среза Бијело Поље Арсеније Петковић, Милешевског (седиште у Пријепољу) Живота Миленковић, среза Нова Варош Димитрије Ђусмовић, Пљеваљског Драгољуб Кошутић, Прибојског Миодраг Јеличић, Сјеничког Милован Ј. Илић, Почанског Јован Хамовић, Билећког Радета Ракуш, Цратачког Ђетко Дедић, Дубровачког Винко Валес, Корчуланског Иво Аничич, Љубинског Светислав Нешић, Невесињског Веселин Косорић, Столачког Михаило В. Несторовић, Требињског Угљеша Радојичич, Дежевског (седиште Нови Пазар) Богомир А. Стаменковић, Косовско-митровачког Душан Танасковић, Моравичког (седиште Ивањица) Драгослав Милосављевић, Пећког Драгомир Богдановић, Студеничког (Рашка) Јордан Стојановић и Ставичког (Тутин) Секула Вули-Окружни инспектор, под чијим надлештвом су били срезови, за Окружни инспекторат Бијело Поље био је Лазар Поповић а секретар Божидар Марковић, за Окружни инспекторат у Дубровнику био је Душан Рашковић а секретар Јован Јанчич, за Окружни инспекторат Косовска Митровица био је Радомир Васиљевић а секретар Живан Ђукановић, док је комесар пограничне полиције био Рудолф Мате у Дубровнику и Иван Брајовић у Ријечи Црнојевића. Већ смо навели да је управник полиције на Цетињу био Раденко Ракић, док је заповедник страже био Милан Бајовић, предстојник градске полиције у Дубровнику др Богдан Стојаковић а у Пећи Владета Николић.

Од значајних југословенских националних и патриотских друштава која су била “прожета великом идејом југословенства” и практично чинила својеврсну потпору државној управи била су у Зетској бановини развијена: “Југословенски соко” са средиштем “Жупа Цетиње” и председником Гавром Милошевићем, која је имала 54 друштва и чете и 7.081 члана, затим удружење “Народна одбрана” са 11 месних одбора и 823 члана и “Јадранска стража” са 19 месних одбора и близу 2.700 чланова.

У години завођења диктатуре, 1929, у “државној власти” и “унутрашњој управи” било је укупно, како смо навели, према доступним изворима 3.192 државна чиновника у разним управним и јавним службама. Немамо, осим за Цетиње, никаквих података о војсци стационираној у Зетској бановини, као и жандармерији која је била под директном војном командом. Такође је немогуће утврдити, док није донет Закон о називу и подели краљевине на управна подручја, као и Закон о банској управи, који чиновници су плаћани из централног југословенског буџета а који из бановинског. То се рашчистило тек законодавном иницијативом крајем 1929. и у току 1930. године, а то је и разлог што од 1931. године налазимо прецизне податке о чиновницима “државне власти” и чиновницима који су плаћани из бановинског буџета.

Према расположивим изворима, на дан 1. маја 1931. године у 1) “Државној власти” било је: а) у судству - 376 запослених, од тога 83 у среским шеријатским судовима, б) финансијама, пореским управама, царини и катастру - 701 запослен, ц) пошти, телеграфу и телефону - 353 запослена, д) саобраћајним установама - 70, е) поморским саобраћајним властима - 19 запослених, ф) испоставама Народне банке и Државне хипотекарне банке - 17. Укупно у “државној власти” 1.536 запослених који су своје припадности примали из југословенског централног буџета. У 2) “Краљевској банској управној власти” било је: а) у банској управи на Цетињу - 546 чиновника и 4 непопуњена места, б) у пољопривредном одељењу (начелник Милутин Татор) - 144 чиновника, ц) у просветном одељењу (начелник Душан Јакшић) - 42 чиновника, 416 професора и наставника средњих и грађанских школа, суплената, “учитеља вештина”, економа, вероучитеља, секретара гимназија, итд. - 41 школски надзорник и 1.525 управитеља и учитеља основних школа; д) у техничком одељењу (начелник Симеон Т. Дакић) - 143 пристава, инжењера, архитекта, саветника, техничара, надзорника, контролора, итд; е) у одељењу за социјалну политику и народно здравље (начелник др Нешко Радовић) - 63 чиновника, затим у болницама, дечјим домовима, хигијенским заводима, домовима народног здравља, здравственим заводима и станицама, санаторијумима, итд. - 278 чиновника, лекара и здравствених радника; ф) у финансијском одељењу (начелник Милан Пешић) - 14 чиновника; г) одсеку за трговину и индустрију (начелник Франо Луковић) - 5 чиновника, а у стручним школама - 216 директора, управника, професора, учитеља, хонорарних наставника, итд; х) председника општина, деловођа, општинских ветеринара, инжењера, лекара, шефова полиције, бележника, подначелника, општинских бабица и надзорника страже - 694. Укупно у Зетској бановини било је 4.127

бановинских чиновника и разних других професија у управи. Све скупа, 1931. године у Зетској бановини је било 5.663 запослених у управној власти.

По чему се Зетска бановина издвајала од осталих у Југославији? Прва карактеристика, која пада одмах у очи, била је у томе што је поред Врбаске бановине, једина бановина у Југославији за чијег првог бана је било постављено пензионисано војно лице из Србије, а за другог бана Србин из Херцеговина. У Савској, Приморској и Дравској бановини били су постављени банови за време диктатуре Хрвати и Словенци из Загреба, Сплита, Љубљане. У осталим бановинама банови су били цивилна лица из Србије, а домицилно једино је бан Подунавске бановине био из Новог Сада. Као друго, у “Краљевској банској управи”, као и Бановинском већу у Зетској бановини апсолутно су доминирали у управном апарату чиновници православне вере, као што су у Савској, Приморској и Дравској доминирали римокатолици - Хрвати и Словенци. У осталим бановинама претежни утицај такође је био православни у односу на структуру националну становништва. У Зетској бановини једино одступање било је у средњим шеријатским судовима и појединим општинама, где су доминирали или били заступљени у извесном броју и муслимани, као и у срезовима и општинама мањи број римокатолика Хрвата. Међутим, то је било од небитног значаја за концентрацију управне моћи и власти.

“Државна власт”, према краљевом указу и законима, преко бана и подбана била је неприкосновена. Концентрација управне моћи била је и делимично у рукама оних чиновника у “државној власти” који су били финансирани из државног буџета. Сви они имали су готово апсолутну управну и политичку моћ у Зетској бановини. Тако је, само нешто формално у блажем облику, остало и после доношења Октроисаног устава 1931. године. Као што је краљевска моћ и моћ владе ген. Петра Живковића била неограничена за целу југословенску државу, тако је у Зетској бановини и осталим бановинама била управна и политичка моћ бана и банске управе.

Иако немамо поузданих података о броју чиновништва у управној власти у Зетској бановини, како у државној тако и бановинској, за 1929. годину, можемо претпоставити да је тај број био нешто већи него што смо навели и да се он увећао до 1931. године за најмање око 1.000 чиновника. То можемо протумачити, с обзиром на кулминацију економске кризе, једино увођењем окружних инспектората, срезова и општина као самоуправних јединица. На примеру Зетске бановине, као и већине осталих, можемо да потвдимо историографску већ раније изречену потврду да је Југославија била потчињена у значајној мери

политичкој владавини “великосрпске буржоазије” јер је постојала значајна концентрација управне и политичке моћи православног становништва (Срба), посебно оних из Србије на управним функцијама и банским местима. Али не би се могло тврдити да је Југославија била “тамница народа” за све њене народе. Чињеница је да су у пет од девет бановина, банови били Србијанци, а у бановинској управи доминирали домаћи православни чиновници, без обзира на националну структуру становништва. То се посебно односило на структуру инспектора у окружним инспекторатима и начелнике срезова, а мање на председнике општина и градоначелнике, мада су они били само преносници воље централне државне и бановинске управне моћи.

Међутим, у прилогу рада дали смо попис општина и њихових председника и деловођа, сматрајући да је то важно зато што се обичан човек у свом обраћању државној управи прво сусретао управо с њима. Из прилога се види да је у структури председника и деловођа преовлађивао, далеко више него што је био заступљен у структури становништва Зетске бановине, православни (српски) елеменат, али да је у крајевима где је већина била римокатоличка или муслиманска и структура ових представника власти била из тих верских средина, али у знатно мањем броју. Такође су у тим срединама задржани и традиционални називи за председника - начелник, а за деловођу - тајник.

ПРИЛОГ I

ПРЕДСЕДНИЦИ И ДЕЛОВОЂЕ ОПШТИНА У ЗЕТСКОЈ БАНОВИНИ ЗА ВРЕМЕ ДИКТАТУРЕ

Општина	Председник	Деловођа
Цетиње	Томо Милошевић	Васо Павићевић
Андријевица	Ђордије Ђулафић	—
Велика	Мирко Пауновић	Радосав Живаљевић
Војно-Селска	Никола Арсовић	Драгутин Никић
Гусиње	Медо Чекић	Васо Секуловић
Ђулићко-Коњушка	Милорад Лекић	Радуле Драговић
Краљска	Мирко Бакић	Милош Алетић

Љеворечка	Илија Марнић	Алекса Дујовић
Плавска	Новица Поповић	Ђорђе Јокић
Полимска	Огњен Гарчевић	Милорад Ђулафић
Трепачка	Михаило Васовић	Мирко Јочић
Шекуларска	Митар Кенић	Арсеније Дашић
Бар	Крсто Јаблан	Марко Мрчарица
Бољанско-Владимирска	Тахир Чапрић	Јован Ђакановић
Бољевић	Јован Пламенац	Саво Никач
Брчeosко-Подгорска	Ристо Хајдуковић	Блажо Кнежевић
Вирска	Филип Вујовић	Нико Вукославчевић
Глуходол	Дуро Гвозденовић	Мило Јововић
Крајинска	Стеван Половић	-
Можурско-Штојска	Илија Вучелић	Никола Радуновић
Мркојевић	Мујо Алковић	Нико Павловић
Паштровска	Душан Суђић	Саво Срзентић
Сеочко-Крњичка	Илија Орландић	Мило Орландић
Спич	Иван Занковић	Милан Лукић
Улцињ	Марко Матановић	Нико Мировић
Беране	Милић Дабетић	Иван Чукић
Бишево	Мета Мурић	Сретко Беланца
Будимска	Стојан Маљевић	Љубомир Дуришић
Бучичка	Васо Дељевић	Радован Раковић
Виницка	Ђукан Вукићевић	Спасоје Зечевић
Горњо-Селска	Јован Ојданић	Божо Обрадовић
Доњо-Ржаничка	Мирко Јелић	Милан Коматина
Ибарска	Суљо Дацић	Батрић Радоњић
Ђурђеви Ступови	Шћепан Вуковић	Ненад Пипер

Петњичка	Гаљан Кршић	Пајо Чејовић
Поличка	Симо Поповић	Стеван Михаиловић
Рожајска	Паук Зејнелагић	Реџо Зејнелагић
Штитарска	Крсто Кораћ	Данило Дробњак
Билеће	Божо Вукајловић	Мустафа Арнаутовић
Завођска	Шпиро Целетовић	Петар Скулић
Љубомирска	Ристо Поповац	Ристо Мијановић
Плана	Душан Попара	Лука Вукоје
Фатни чка	Митар Радовановић	Хајдар Бајрамовић
Бијело Поље	Јово Новковић	-
Затонска	Хасан Хајдарпашић	Милоња Баљевић
Лозанска	Јосиф Поповић	Милоња Куч
Мојковац	Радисав Крговић	Спасоје Жутић
Недакуска	Ђоле Ковачевић	Петар Шћепановић
Павино Поље	Миле Јоксимовић	Секуле Јоксимовић
Равноречка	Јован Ракочевић	Светозар Нишовић
Расовска	Благота Лакић	Александар Поповић
Савино Поље	Селман Хацибеговић	Рафаило Поповић
Шаховићка	Мирко Томовић	Илија Рубежанин
Будва	Давид Љубиша	Јоко Тановић
Грбаљ	Нико Мачић	Марко Кнежевић
Доброта	Вјекослав Радимир	Кандро Станић
Котор	Петар Камбер	Јаков Деполо
Кртолска	Богдан икијељевић	Шпиро Цветковић
Ластовска	Анделко Марковић	Божо Мудрић
Лушtica	Милан Кршанац	Трипо Маровић
Муљанска	Гргур Симовић	Паско Ридановић
Паштровска	Раде Андус	Бранко Анзуловић
Перашка	Раде Дурановић	Раде Ђурановић

Прчањска	Вјекослав Висин	Тоне Стјепчевић
Рисанска	Светозар Ћатовић	Јосиф Толентино
Столивска	Мато Миховић	Паско Божић
Тиват	Антон Вуксановић	Мартин Цанкар
Херцег-Нови	Мирко Комненовић	Мирослав Томић
Автовац	Ристо Дурић	Милан Слијепчевић
Борачка	Бошко Мاستиловић	Алекса Суботић
Г-атачка	Ћамил Сарић	Ђордо Батинић
Вражегрмска	Илија Перовић	Божо Станишић
Даниловград (варош)	Станоје Беговић	Милош Шутиловић
Ћаниловград (околина)	Панто Белашевић	Лазар Пајовић
Загарачка	Ђоко Беговић	Васо Велимировић
Јеленачка	Божо Поповић	Милутин Јочић
Команска	Никола Пејовић	Милош Секулић
Косоволуска	Даго Драговић	Станко Беговић
Орјелучка	Максим Павићевић	Душан Перић
Павковићка	Милош Павићевић	Радосав Павићевић
Спушка	Андрија Шкеровић	Велиша Драгићевић
Војковићка	Хамдо Сараћевић	Марко Ивановић
Врачевска	Александар Кожовић	Ракић Драгић
Јошаничка	Зарија Алексић	Милоје Васић
Никољачка	Максим Виријевић	Велимир Вујанац
Нови Пазар	Ђорђе Петровић	Омер Халидовић
Пастењска	Профил Пузовић	Момир Рашковић
Пожешка	Дмитрије Никић	Никола Петровић
Полошка	Миладин Милановић	Јевчтеније Глођовић
Рајетићка	Богдан Вукашиновић	Михаило Вукомановић
Сопоћанска	Живко Милић	Душан Ћурчић

Трнавска	Спасоје Димитријевић	Милун Миливојевић
Штитарска	Јаков Васић	Велимир Ђунисијевић
Дубровник	Др Миће Мићић	Мато Жиле
		Др Перо Малешевић
Затон	Јосиф Вицеља	Франо Оберстер
Лопуд	Нико Зец	Јаков Скарочић
Мљет	Петар Ђивановић	Петар Матана Периша
Слањска	Кристо Милић	Маријо Љубишић
Стонска	Франо Бандур	Франо Андровић
Гават	Лука Брајковић	Франо Шварц
Шипанска	Иво Стјепановић	Давид Цвјетковић
Ђураковачка	Саво Перовић	Светислав Ратковић
Злокућанска	Марко Дувановић	Петко Божовић
Источка	Радован Вулић	Радован Милосављевић
Радавачка	Перо Ивановић	Крсто Сабљић
Ракошка	Јанко Турковић	Никола Ракочевић
Горњо-Морачка	Сава Томић	Радомир Јекнић
Доњо-Моравичка	Лакић Јанкетић	Михаило Ђировић
Колашин	Томо Вујачић	Марко Вујисић
Колашинско-Речинска	Милија Вујисић	Шћепан Ракочевић
Липовска	Миливоје Бојић	Михајло Радовић
Пољска	Лазар Томовић	Јагош Шћепановић
Прекобрдска	Крсто Ракочевић	Милун Вујисић
Ровачка	Ниша Дашкович	Михајло Илинић
Блатска	Јоаким Куњашић	Ђирил Берзоти
Вела Лука	Франо Јурковић	Јерко Жувела
Јањина	Вицко Плехо	Анто Мариновић

Корчула	Мато Бернарди	Андро Перучић
Куна	Стјепо Тотић	Анте Бобановић- Ћолић
Пељешац	Мато Жупа	Никша Туњица
Трпањ	Мато Мрчић	Јеро Деспот
Бањска	Петко Добрић	Вуле Булатовић
Беримска	Милован Поповић	Крста Андрић
Борчанска	Милош Петровић	Самуило Краговић
Жабарска	Шабан Рецовић	Рако Поповић
Звечанска	Огњен Васић	Сава Кујачић
Косовска Митровица	Јосиф Поповић	Богосав Милићевић
Радичпољска	Милован Миловановић	Вукосав Михајловић
Слатинска	Игњат Милановић	Вилимон Кузмановић
Соколичка	Јеротије Радомировић	Александар Лазаревић
Котешка	Лазо Прибишић	Мато Кукрика
Љубињска	Илија Перић	Јово Новокмет
Равањска	Иван Симуновић	Иван Бурић
Убалачка	Косто Радош	Велимир Перишић
Бабинска	Милојица Плесковић	Стеван Потпарић
Бродаревска	Шериф Башић	Тодор Лазовић
Великожупска	Недељко Потежица	Крсто Миловановић
Звјезданска	Ђорђе Кубуровић	Милован Пјановић
Ивањска	Петко Ђерић	Радојица Дивац
Кањска	Раде Јевтовић	Бошко Ћоровић
Комаранска	Саватије Томашевић	Будимир Пурић
Милешевска	Дмитрије Секулић	Милојица Пантовић
Пријепољска	Халил Иглица	Богосав Варагић
Страњанска	Милорад Мандић	Петар Симић
Братљевска	Тихомир Јелић	Радош Бојовић

Брезовска	Петроније Поповић	Владислав Бојанић
Вионичка	Савко Маринковић	Драгослав Николић
Ерчешка	Марко Секулић	Милован Драшићанин
Ивањичка	Вукашин Спасовић	Владо Луковић
Јаворска	Тома Дабовић	Глигорије Циврић
Ковиљска	Тихомир Кривокућа	Вучета Бојовић
Косовичка	Благоје Лишанин	Тихомир Аврамовић
Опаљеничка	Вукадин Станић	Миливоје Рацић
Остатичка	Вукашин Протић	Драгутин Милутиновић
Придворичка	Светислав Алексић	Глигорије Раичевић
Приличка	Цветко Бајевић	Гаврило Балзамовић
Средњоречка	Периша Каралић	Мирко Пунишић
Шумљанска	Лазар Главинић	Јанићије Нешовић
Зовидолска	Симо Пухало	Данило Гутић
Кифино Село	Миле Гушић	Димитрије Зиројевић
Крушевљанска	Салко Пајевић	Новица Вупчић
Невесиње	Тодор Томановић	Халил Косавић
Улошко-борачка	Ђоко Теранић	Сава Тунгуз
Фојница	Алекса Гузина	Радован Гузина
Никшић (околина)	Јован Баћовић	Спасоје Перовић
Вучедолска	Ристо Бјелица	Драго Албијанић
Голииска	Ђорђије Манојловић	Јован Канкараш
Граховска	Вујадин Вујачић	Иван Лисац
Жупска	Мартин Јовановић	Милан Бечановић
Кочанска	Јован Николић	Лазар Вукотић
Луковска	Павле Гезовић	Данило Вучковић
Никшић	Данило Шобајић	Данило Додеровић
Пјешивичка	Ристо Бошковић	Блажо Бановић

Рудинско-трепачка	Владо Гардашевић	Никола Николић
Требјешка	Илија Мијушковић	Марко Бошковић
Бистричка	Добрисав Љубојевић	Андрија Љујић
Вуковичка	Војо Поповић	Лука Дитарих
Нововарошка	Осман Хоџић	Петар Бралевић
Радијевачка	Глишо Гујанчић	Драгиша Томашевић
Радојинска	Андрија Лапчевић	Петар Спасојевић
Рутошка	Бојо Оташевић	Михаило Керметовић
Штитковачка	Петко Чкоњевић	Радул Крстић
Баранска	Манојло Манојловић	Сима Драгојевић
Будисавачка	Лазар Бојанић	Димитрије Влановић
Главичичка	Милош Гашић	Иван Весковић
Гораждевачка	Милутин Јеремић	Јован Радуновић
Новоселска	Младен Шантрић	Миличко Зечевић
Пећска	Арсеније Мартиновић	Милоња Миловић
Руговска	Халмибег Тахирбеговић	-
Стреочка	Божидар Стошић	Миливоје Церовић
Бобовска	Јеврем Тањевић	Милован Божовић
Бољаничка	Симеун Боровић	Михаило Радићевић
Буковичка	Османбег Бавчић	Бранко Дамјановић
Готовушка	Миле Гогић	Вукола Спахић
Илинобрдска	Михаило Кнежевић	Димитрије Антонијевић
Косаничка	Грубан Петровић	Бошко Дамјановић
Матарушка	Миле Вукашиновић	Манојло Гачевић
Мељачка	Радош Јеловац	Маринко Вучетић
Отиловићка	Живко Дробњак	Димитрије Милићевић
Пљевајска	Омер Бег Селмановић	Владимир Лучић

Пренчанска	Милош Перуничих	Урош Војиновић
Хоћевинска	Јеко Анђелић	Блажо Томић
Братоношка	Војин Митровић	Гавро Павићевић
Брскутска	Марко Лазовић	Марко Гарић
Горњо-зетска	Богдан Вукићевић	Блажо Радоњић
Горњо-кучка	Илија Вујошевић	Гаљо Рашовић
Грудска	Мехмед Ђоковић	Миро Нргуновић
Доњо-зетска	Василије Радичевић	Мило Раичевић
Доњо-кучка	Радомир Петровић	Лазар Ивановић
Доњо-љешанска	Илија Вукчевић	Благота Вукчевић
Затребачка	Деда Љуцовић	Никола Геговић
Љешкопољска	Лука Радовић	Петар Мугоша
Матагушка	Рако Поповић	Томо Вулетић
Пиперска	Лазар Лазаревић	Петар Марковић
Подгоричка	Нешо Шћеповић	Андрија Мрчарица
Средње-љешанска	Шпиро Марковић	Митар Раичковић
Тушка	Аџо Дрешевић	Јусуф Лекић
Хотска	Ујка Марк Гојчевић	Јован Раичевић
Бучевска	Симо Колцић	Раденко Пајовић
Забрђска	Мурат Шеовић	Милош Јанковић
Прибојска	Ђорђе Аночић	Велимир Радовановић
Сочичка	Обрад Станковић	Добрица Јаковљевић
Толачка	Дико Жарковић	Милојица Милошевић
Алиновачка	Недељко Јаковљевић	Јован Тубић
Барска	Радомир Гребовић	Владимир Жугић
Буђевачка	Сретко Попадић	Љубо Попадић
Вапска	Богдан Ђурић	Божидар Шекуларац
Дугопољанска	Саватије Бојовић	Душан Каронић

Кладничка	Вук Пауновић	Вукоман Бојовић
Лопижанска	Тимотије Вранић	Добросав Милошевић
Раждагинска	Ћиро Луковић	Будимир Чоловић
Расанска	Павле Васиљевић	Абид Потуровић
Сјеничка	Мехмет Ћосовић	Гојко Милићевић
Тријебињска	Мирко Вучковић	Вукоман Крунић
Штавалска	Јаћим Радуловић	Јован Јовановић
Аладинићка	Карло Кошут	Никола Драгићевић
Берковићка	Ђурица Којовић	Коста Кораћ
Доњопоплатска	Грго Вујновић	Марко Марић
Столачка	Милан Ковачевић	Јусуф Шемић
Хутовска	Иван Мустапић	Перо Стринчић
Чапљинска	Симе Мрчић	Франо Сторели
Таљевачка	Љубомир Ћоковић	Драгомир Вујанац
Бањска	Младен Лекић	Страхиња Јаковљевић
Беочка	Чедомир Вујанац	Борисав Вујанац
Биљановачка	Велимир Стевановић	Михаило Бељаковић
Бистричка	Петроније Милутиновић	Живадин Ћоровић
Градачка	Радомир Поповић	Богољуб Банковић
Ђаковачка	Љубомир Грачанац	Петар Јовичић
Мланачка	Божидар Стојковић	Милутин Стојковић
Павличка	Симеун Покимица	Тома Остраћанин
Пискањска	Војислав Терзић	Војислав Ђорђевић
Планска	Сименон Вељковић	Вучко Милојевић
Рашка	Ананије Стефановић	Драгомир Читлучанин
Рудничка	Јеврем Поповић	Вукосав Милић
Рудњанска	Станиша Велимановић	Милорад Чорбић

Студеничка	Антоније Шаптовић	Велимир Белаковић
Трнавска	Станоје Петровић	Василије Петровић
Ушчанска	Илија Пандрц	Јаћим Барловац
Брдска	Јоле Драшковић	Васо Шћепановић
Џиварска	Милан Пујић	Илија Зубчевић
Захумска	Јовица Чичковић	Милан Блачић
Зубци	Никола Вицо	Јоле Милојевић
Ластва	Садик Ћеримагић	Пејо Бакоч
Приморска	Томо Маловразић	Раде Радановић
Требињска	Ђорђе Тупањанин	Владимир Поповић
Шума	Тодор Елаковић	Јово Куртовић
Транићка	Ибро Пјано	Хајрудн Авдагић
Драгочавска	Алхмет Џонба	Хајдар Тафро
Закмурска	Мухамед Шашевић	Хусеин Чентић
Јабучка	Бећирбег Поплата	Хамид Татарагић
Јошаничка	Алија Хушић	Махмут Зулфикарпашић
Калиновичка	Вељко Андрић	Ибрахим Хаци- Авдић
Миљевинска	Јусуф Хацић	Лојо Шабан
Слатинска	Мустајбег Шувалија	Фехим Муфтић
Ђуревска	Емин Шадинлија	Хасан Охрановић
Устиколинска	Мехмед Омербашић	Ибрахим Хоџић
Почанска	Халим Хатибовић	Мехмед Курспахић
Челебићка	Милован Фундат	Леко Поповић
Бјеличка	Мило Милић	Јован Мрваљевић
Горњољешанска	Саво Челебић	Видак Којовић
Косијерско-боковска	Саво Мудреша	Петар Радовић
Љуботинско- грађанска	Нико Ђукановић	Ђуро Лубарда

Његушка	Васо Оташевић	Душан Поповић
Цетиње-околина	Илија Филиповић	Петар Касом
Њеклићка	Крсто Калуђеровић	Петар Мухадиновић
Цуцка	Павле Кривокапић	Вељко Кривокапић
Чевска	Видо Бурић	Милан Вукотић
Боанска	Ђорђе Церовић	Мило Струњаш
Буковичка	Миливоје Јауковић	Томица Ђоровић
Дробњачка	Димитрије Јауковић	Урош Вуковић
Жабљачка	Михаило Шибалија	Јеврем Крстајић
Жупа Пивска	Коста Голубовић	Митар Бакрач
Планинопивска (Пишче)	Ђорђе Вуковић	Јован Врачар
Планинопивска (Црквице)	Петко Николић	Божо Бауцал
Шаранска	Михаило Бојовић	Милован Дедеић
Годовска	Ракић Сташевић	Дамјан Андрић
Делимеђска	Ујкан Муровић	Трифун Миливојевић
Мелајска	Шемо Јусовић	Бранко Јовићевић
Мојстирска	Никодим Пантовић	Богић Лекић
Радуовачка	Бахтијар Паучанац	Љубомир Милутиновић
Рибаричка	Саватије Јеремитић	Јован Јаковљевић
Суводолска	Радомир Миљковић	Мирко Симовић
Тутинска	Вуксан Поповић	Јован Шаловић

Напомена: У извору који смо користили испуштен је назив једне општине тако да нисмо били у могућности да наведемо имена председника и деловође.

Djordje STANKOVIĆ

STATE GOVERNMENT IN THE ZETA BANATE

Summary

Administrative division of the Kingdom, based upon the law from 1929, followed an idea of consolidation of the state through the centralization of its rule. At regional level, it reflected a system of strict control and assignment of officials by higher authorities. Zetska banovina, being structured around the former Montenegro with addition of the surrounding territories previously belonging to Serbia and Austria-Hungary, was no exception from that rule. The first ban, the highest administrator, was the general Krsta Smiljanjić and followed by Uroš Krulj, who had previously been the minister of health in the first Yugoslav government (Prime Minister Stojan Protic) and the first government of gen. Petar Živković. Although taking part in the general ethnic-religious composition of the banovina with not more than 52%, members of the Serb-Orthodox community were occupying the dominant majority of the administrative positions, but on the local level, on the first point of meeting with citizens' needs, demands and objections, composition of the administrative bodies was much more adjusted to the local national-religious structure.